

ВИМОГИ ДО СИСТЕМИ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

В статті розглянуто особливості функціонування, системи морально-психологічного забезпечення життєдіяльності, підготовки та застосування Збройних Сил України

В статье рассмотрены особенности функционирования, системы морально-психологического обеспечения жизнедеятельности, подготовки и применения Вооруженных Сил Украины

The features of functioning, system of the morally-psychological providing of vital functions, preparation and application of Military Powers of Ukraine are considered in the article

Формування теорії й практики морально-психологічного забезпечення життєдіяльності, підготовки та застосування Збройних Сил України - об'єктивний процес і закономірний результат розвитку воєнної науки. Як свідчить історія війн та військових конфліктів вирішальною силою у війні завжди була і залишається людина з її професійними, морально-психологічними і бойовими якостями.

У зв'язку з цим в діяльності командирів, штабів, органів виховної та соціально-психологічної роботи Збройних Сил України виключно важливе місце займає морально-психологічне забезпечення (МПЗ), як один з самостійних видів всебічного забезпечення діяльності військ (сил).

Актуальність морально-психологічного забезпечення обумовлена:

вирішальним значенням людського фактора в сучасних війнах та збройних конфліктах;

необхідністю підтримання належного рівня бойової готовності, морально-психологічного стану особового складу;

доцільністю врахування досвіду армій розвинутих країн щодо морально-психологічної підготовки особового складу;

вимогами сьогодення щодо посилення виховної та соціально-психологічної роботи з особовим складом;

зовнішнім впливом потужних негативних факторів (кризовими явищами в фінансово-економічній сфері, приниженням престижності військової служби, тощо).

офіційне проголошення й практичне будівництво нового виду забезпечення бойових дій військ - МПЗ - вимагає активного наукового дослідження його складових, і в першу чергу такого компонента, як психологічне забезпечення.

Теоретичні положення психології, що розкривають закономірності розвитку особистості як суб'єкта власної життєдіяльності в особливих умовах набули подальшого розвитку у працях вітчизняних

психологів Н.А.Агаєва, В.І.Барко, О.А.Матеюка, С.Б.Олексієнко, В.І.Осьодло, О.Д.Сафіна, В.В.Стасюка, О.В. Тімченко, В.А.Шимко, О. Ф.Хміляра та інших у яких вироблені фундаментальні положення для розуміння психологічної реальності сучасної війни, - закономірностей, факторів і механізмів, що визначають поведінку військовослужбовців.

Разом з тим свій розвиток у процесі наукового пророблення таких прикладних проблем військової психології, як психологічна підготовка військ до активних бойових дій, участі українських контингентів у миротворчих діях, психологія раптовості й ризику, стресу, психологічної реабілітації учасників бойових подій, потребує розробки рекомендацій військово-психологічної науки до потреб бойової й повсякденної практики військ у рамках психологічного забезпечення їх діяльності.

Таким чином, нагальна потреба бойової практики військ у науково обґрунтованих підходах формування вимог до системи МПЗ з однієї сторони й відсутність цілісної, єдиної її теоретичної концепції з іншого боку, обумовили вибір теми публікації.

Основними напрямками роботи органів військового управління, які визначають розвиток гуманітарної та соціальної сфер; у Збройних Силах України відповідно до вимог Державної програми розвитку Збройних Сил України на період 2006 – 2011 роки були: соціально-психологічне супроводження військової служби; морально-психологічне забезпечення підготовки та застосування військ (сил); військово-патріотичне виховання. [1]. Реалізація основних завдань щодо гуманітарного та соціального розвитку передбачалося шляхом планування та проведення організаційних, педагогічних, психологічних, інформаційно-пропагандистських, правових, культурно-просвітницьких заходів.

У 2011 році в Положенні про ГШ ЗСУ (затверджено Указом Президента України № 406/2011 Про Положення про Міністерство оборони України та Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України) визначена функція – планування та організація морально-психологічного забезпечення життєдіяльності, підготовки та застосування Збройних Сил України.[4].

Вітчизняний досвід військового будівництва, участі українських і іноземних військ у миротворчих операціях, військових подіях останнього часу переконливо підтверджує той факт, що без системи морально - психологічного забезпечення, організованого на єдиних методологічних і організаційних принципах, що пронизує бойову діяльність на всіх її етапах, українським військам досягти високої бойової активності воїнів і ефективного вирішення ними учбово-бойових завдань.

Морально-психологічне забезпечення слід розглядати як систему заходів, які здійснюються державним і військовим керівництвом країни, усіма органами військового управління та посадовими особами ЗС з метою підтримання морально-психологічного стану особового складу збройних сил і населення країни на рівні, необхідному для виконання навчально-бойових завдань у мирний час і досягнення перемоги в можливій війні (збройному конфлікті). Цей термін характеризує прояв докорінних змін у роботі з особовим складом, організації життєдіяльності військ (сил), вдосконалення системи їх всебічного забезпечення.

Морально-психологічне забезпечення застосування військ (сил) – це комплекс узгоджених за цілями, завданнями, напрямками, місцем, часом, послідовністю, силами, що залучаються, і засобами дій, що здійснюються командирами (начальниками), штабами, органами виховної та соціально-психологічної роботи, іншими органами управління і посадовцями по формуванню, підтримці і відновленню у особового складу військ (сил) високого морально-психологічного стану і інших якостей, що забезпечують безумовне виконання поставлених завдань в будь-яких умовах обстановки. [3,4,5]

МПЗ ґрунтується на таких галузях гуманітарних знань, як: військова педагогіка та психологія, психофізіологія, філософія, політологія, соціологія, правознавство та інші. Воно організовується та здійснюється

як у мирний, так і у воєнний час в єдиній загальній системі підготовки особового складу всіма органами військового управління. Адже у ЗС України питання всебічного забезпечення застосування військ (сил) носить комплексний характер і розглядається як сукупність таких видів: оперативного (бойового), морально-психологічного, технічного, тилового та медичного забезпечення. В свою чергу, кожний з них є сукупністю певних підсистем забезпечення.

МПЗ повинно здійснюватися на стратегічному рівні (МПЗ застосування ЗС України), а також на оперативному, оперативно-тактичному та тактичному рівнях (МПЗ застосування військ (сил) в загальній системі виховання особового складу всіма органами військового управління).

В умовах мирного часу МПЗ завдань, які покладені на військові формування, повинне організовуватися на навчаннях усіх рівнів, у тому числі й командно-штабних, при проведенні бойових пусків і стрільб, під час несення бойового чергування, внутрішньої і вартової служби, водіння бойових машин, у польотах і морських походах. У процесі вирішення завдань підготовки військ МПЗ має зосереджуватися на підготовці особового складу до стійкого і адекватного функціонування в умовах складної навчально-бойової та бойової обстановки з урахуванням можливого цілеспрямованого інформаційного, психологічного та іншого впливу на війська і населення країни.

У воєнний час головні зусилля МПЗ мають зосереджуватися на досягненні та збереженні у військовослужбовців необхідного для перемоги морально-психологічного стану, створенні і підтриманні морально-психологічної переваги над противником. Воєнно-політичне керівництво держави, командири, штаби, органи виховної роботи військових формувань повинні зосереджувати свої зусилля на недопущенні деморалізації суспільства, військ (сил), збереженні їх від морально-психологічної поразки.

Морально-психологічне забезпечення – це системне явище. Під системою розуміється сукупність елементів, які взаємодіють і становлять цілісне утворення, що має нові властивості, яких немає в її елементах. Елементу притаманні одна або декілька властивостей, які визначають його місце у внутрішній організації системи.

Питання психології

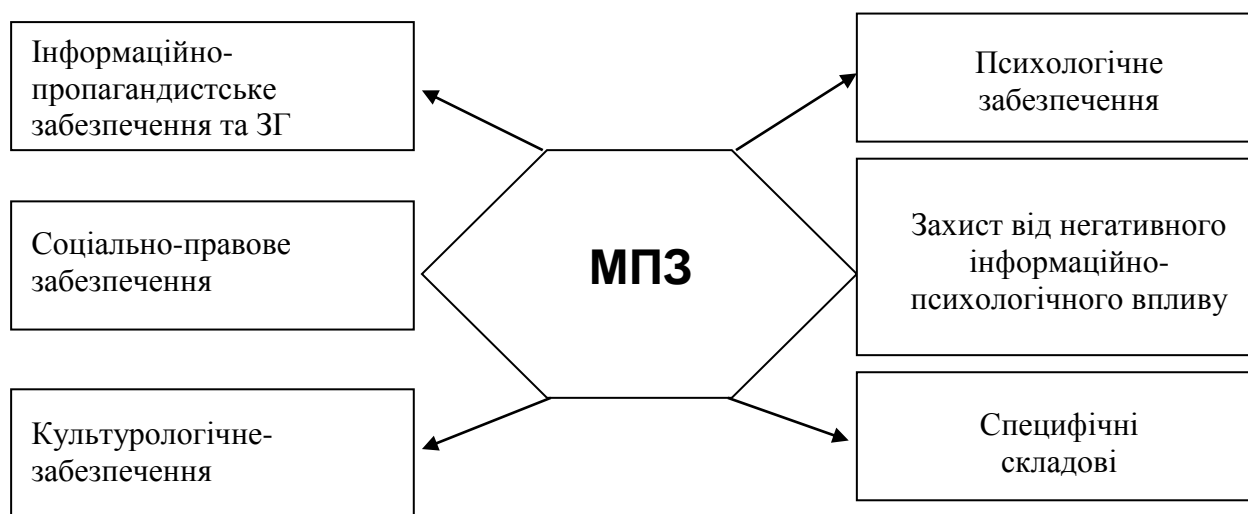
Водночас своє призначення він може виконувати тільки якщо взаємодіятиме з іншими елементами системи.

Виходячи з цього визначимо, що **систему морально-психологічного забезпечення складає** сукупність функціонально пов'язаних мети, завдань, змісту, суб'єктів (сил), засобів, технологій, форм, які визначаються складовими МПЗ, а також методик впливу на об'єкт (особовий склад) задля формування, підтримання та захисту його морально-психологічного стану, реалізації духовної складової бойового потенціалу збройних сил необхідної для виконання поставлених завдань.

У **змістовному** відношенні морально-

психологічне забезпечення включає ряд його функціональних складових, що є одночасно визначеними видами діяльності. У їх числі: інформаційно-пропагандистське забезпечення та зв'язки з громадськістю, психологічне, соціально-правове та культурологічне забезпечення, захист особового складу від негативного інформаційно-психологічного впливу. Кожний з цих компонентів властивими йому формами і методами вирішує свою специфічну частину загального завдання морально-психологічного забезпечення діяльності військ (сил) [6].

Структурно складові морально-психологічного забезпечення можна представити у вигляді схеми (мал. 1).

Мал. 1. Структура функціональних складових морально-психологічного забезпечення діяльності військ (сил).

Мета і завдання МПЗ визначаються оперативними завданнями військ (сил), бойовими завданнями з'єднань, військових частин (підрозділів) та часом і районами підготовки та ведення операцій (бойових) дій.

Метою функціонування системи морально-психологічного забезпечення має бути формування та підтримка у особового складу високого морально-психологічного стану, необхідного для ефективного виконання бойових задач у складній бойовій, соціально-політичній та інформаційно-психологічній обстановці.

Це обумовлює вирішення наступних **головних завдань**:

досягнення морально-психологічної переваги над противником;

підтримання правопорядку і військової дисципліни під час виконання бойових задач;

забезпечення психологічної стійкості особового складу;

надійний захист військ (сил) і населення країни від інформаційно-психологічного впливу противника;

створення позитивних соціально-психологічних умов для виконання військами(силами) бойових задач;

Основними завданнями системи морально-психологічного забезпечення підготовки та застосування військ (сил) є:

аналіз, оцінка та прогнозування морально-психологічного стану особового складу та обстановки в інтересах МПЗ у відповідних операційних зонах (районах), створення в них сприятливої суспільно-політичної та інформаційної обстановки;

формування у особового складу свідомого ставлення до виконання свого обов'язку, високої бойової активності, спроможності витримувати нервово-психологічні навантаження і зберігати боєздатність в умовах дій психотравмуючих чинників;

Питання психології

проведення психологічної підготовки, забезпечення психологічної стійкості та керованості військ;

організація комплексного захисту психологічних (психофізіологічних) властивостей військовослужбовців, підтримування і своєчасне поновлення духовних і фізичних сил військовослужбовців, зниження психогенних втрат, реабілітація психотравмованих;

інформування особового складу з питань державної політики в сфері оборони та безпеки держави;

забезпечення правопорядку і військової дисципліни у військах (силах), зміцнення єдиноначальності;

доведення до особового складу норм міжнародного гуманітарного права;

організація культурно-виховних заходів, дозвілля особового складу;

захист особового складу військ (сил) та населення від негативного інформаційно-психологічного впливу противника.[6].

От же основним **змістом** функціонування системи морально-психологічного забезпечення застосування військ (сил) має стати:

мобілізація військовослужбовців на виконання конкретних бойових завдань, формування свідомого ставлення до них,

прогнозування динаміки морально-психологічного стану військ (сил), збереження його стійкості та керованості;

досягнення високої бойової активності особового складу військ (сил), його спроможності витримувати нервово-психологічні навантаження і зберігати боєздатність в умовах дій психотравмуючих факторів сучасного бою;

прогнозування, профілактика та нейтралізація негативного інформаційно-психологічного впливу противника;

організація комплексного захисту психологічних (психофізіологічних) властивостей військовослужбовців, реабілітації психотравмованих.

Виходячи зі своєї структури, цілей, завдань і змісту, система морально-психологічного впливу повинна відповідати наступним вимогам:

забезпечувати високу моральну готовність і психологічну здатність, військовослужбовців виконати бойові завдання;

реалізувати соціальні гарантії військовослужбовців, членів їх сімей, цивільного персоналу, осіб, звільнених з військової служби;

вести безперервне і оперативне інформаційне забезпечення військ (сил);

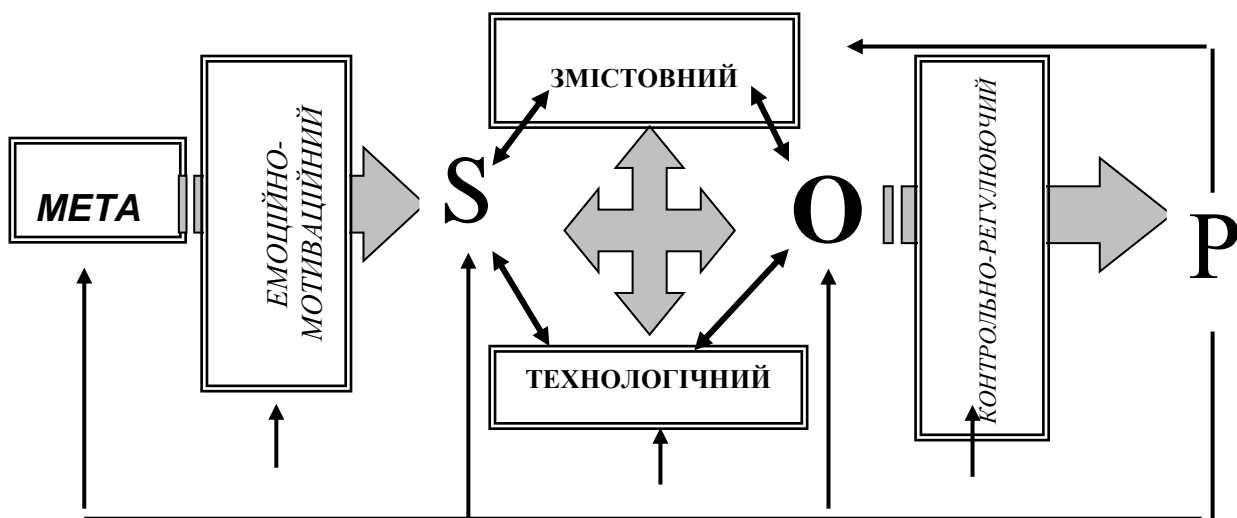
підтримувати психологічну стійкість військ (сил);

об'єднувати військові колективи, зміцнювати правопорядок і військову дисципліну,

здійснювати ефективний захист від негативних інформаційно-психологічних впливів, підтримувати психологічну стійкість військ (сил);

сприяти профілактиці правопорушень; задовольняти духовні потреби військовослужбовців і членів їх сімей, цивільного персоналу.

Модель морально-психологічного забезпечення, як цілеспрямованого соціального процесу, представлена у вигляді сукупності певних компонентів на мал.2.

S – суб'єкт МПЗ, O – об'єкт МПЗ, P – результативний компонент МПЗ.

Мал.2. Загальна модель процесу морально-психологічного забезпечення.

Питання психології

Принципові підходи до формування вимог до системи МПЗ:

формування в рамках реалізації Державної програми розвитку Збройних Сил України на період до 2017 року, з врахуванням нормативно-правової бази;

використовуватися теорія складних систем, тому що МПЗ належить до складних систем;

аналіз реального стану системи МПЗ та її моніторинг;

визначення та обґрунтування етапів трансформаційних зрушень у системі МПЗ;

проведення відповідних фінансово-економічних розрахунків в умовах обмежених витрат на її розгортання;

Рекомендації щодо удосконалення системи МПЗ мають базуватися на науково обґрунтованих вимогах до системи та використанні методик оцінки її ефективності

Напрями формування вимог до системи МПЗ ЗС України:

- нормативно-правова база;
- ідеологічні позиції;
- організаційно-управлінські основи;
- наукове забезпечення;
- методичне забезпечення;
- кадрове забезпечення;
- матеріально-технічне забезпечення;
- фінансове забезпечення;

Формування вимог до системи морально-психологічного забезпечення життєдіяльності, підготовки та застосування Збройних Сил України дає можливість на практиці реалізувати єдність у розумінні цілей, завдань, засобів і методів цієї діяльності, об'єднати зусилля командирів, штабів, органів виховної роботи, військових медиків й психологів на всіх етапах бойової діяльності військовослужбовців.

Література

1. Державна програма розвитку Збройних Сил України на 2006-2011 рр.
2. Біла книга 2010 / Оборонна політика України. – К.: МО України, 2011. – 120 с.
3. Концепція виховної роботи у Збройних Силах та інших військових формуваннях України. Затверджена Указом Президента України №981/98 від 4.09.1998 // Армія України. – 1998. – 24 вересня.
4. Положення про ГШ ЗСУ. Затверджено Указом Президента України № 406/2011 Про Положення про Міністерство оборони України та Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України
5. Наказ МО України від 05.05.99 р. №142 “Про введення в дію Концепції морально-психологічного забезпечення підготовки та ведення операцій (бойових дій) Збройних Сил України”.
6. Морально-психологічне забезпечення діяльності військ (сил): Навчально-методичний посібник – К.: НАОУ, 2007. – 186с.